

בין הפרט והחברה: המקרה של רצח בנות זוג¹

רוחמה גוסינסקי

תקציר

אלימות כלפי נשים מאופיינת במאמר זה כצורה של אפליה מגדרית המשקפת את אחריותה של החברה להתרחשות התופעה ולמניעתה כחלק מן הטיפול בבעיית חוסר השוויון בין המינים. לפי ההסברים השונים שהוצעו בספרות, רצח בנות זוג מונע מתוך תפיסת הזכאות וההרשאה לשליטת הגבר על מה שנתפס כשלו. מאמר זה מבקש לשפוך אור על תפקידם ואחריותם של מסרים תרבותיים בהבנת רצח של בנות זוג. מתוך ממצאי מחקר איכותני שנערך בקרב 18 גברים שרצחו את בנות זוגם, עולה כי רצח בנות זוג הוא תוצאה של חבירת גורמים הכוללים את מאפייני הפרט, מאפייני היחסים בין בני הזוג והשקפות על מושגים כמו אהבה, שייכות, גבריות ונשיות, השקפות שהן אישיות, בה במידה שהן מסומנות בטביעות אצבע חברתיות ותרבותיות. עם זאת, הטלת האחריות לרצח על החברה נתפסת כפשטנית וחלקית לא פחות מהטלת האחריות למעשה על הפרט לבדו. הפוטנציאל לאלימות קטלנית הוא תוצר של האינטראקציה בין מאפייני הפרט למאפייני הסביבה וצומח בהקשר מסוים של יחסים המאופיינים בתלות רגשית עמוקה של הגבר בבת הזוג. בניגוד לטענה כי רצח מונע מתפיסת הזכאות הגברית לשליטה, ממצאי המחקר מצביעים על האפשרות כי חותמה של התרבות בא לידי ביטוי בזיהוי של גבריות עם הוויה או מהות שאינה יכולה להכיל בתוכה שבר או חולשה.

מילות מפתח: שליטה, שייכות, זכאות גברית, רכושנות

ד"ר רוחמה גוסינסקי, מכללת עמק יזרעאל

¹ המאמר מבוסס על פרק מתוך עבודת המחקר לקבלת תואר שלישי של מחברת המאמר (2002), ועל פרק מתוך הספר של בן-זאב וגוסינסקי (Ben-Ze'ev & Goussinsky, 2008).

מבוא

עשרים וחמש שנות מחקר בתחום רצח בנות זוג הצביעו באופן עקבי על כך שמרבית מקרי הרצח מתרחשים בתגובה לכוונת פרידה של האישה מן הגבר, ומבוצעים לעתים קרובות בסמיכות למימוש הכוונה.² ההסברים השונים שהוצעו בספרות להבנת התופעה חולקים הנחה מרכזית אחת, ולפיה רצח בנות זוג מונע מתוך רכושנות מינית המשקפת את תפיסת הזכאות וההרשאה לשליטת הגבר על מה שנתפס כשלו.³

תפיסת הזכאות וההרשאה הגברית לשליטה באישה נטענת להיות תוצר של הבניה תרבותית ואפליה על רקע מגדרי (gender-based discrimination) המשקפות את אחריותה של החברה לבעיית האלימות כלפי נשים.⁴ מנקודת מבט זו, הגורמים התרבותיים, המוסדיים והחברתיים, וכן כוחות כלכליים, הם המעצימים את תלות האישה בגבר. בה בעת, אפליית האישה בספרה הציבורית והפרטית, ואמונות מושרשות בעליונות הגברית, התורמות לחוסר השוויון בין המינים, הופכות את הנשים לפגיעות לאלימות ובה בעת תורמות להמשכיותה.⁵ גישה זו דוחה את ההתמקדות ביחידים, מחוללי האלימות, ותובעת התמקדות בחשיפת שורשיה החברתיים של האלימות תוך שהיא מעבירה את נקודת הכובד לספרה הציבורית, היינו, לאחריותה של החברה ומוסדותיה למניעת האלימות ולטיפול בה, לא כבעיה מבודדת אלא כחלק מבעיית חוסר השוויון בחברה.

ממצאיו של המחקר המוצג במאמר זה, שנערך באמצעות ראיונות עומק חצי מובנים עם 18 גברים אשר הורשעו ברצח בנות זוגם ומרצים את עונשם בבתי סוהר שונים בארץ,⁶ מציעים אישוש לדפוס העקבי המורה על כך שרבים ממקרי הרצח מתרחשים על רקע ובקשר עם כוונת הפרידה של האישה מן הגבר. ועם זאת, יש בהם כדי לחלוק על הטענה לפיה רצח נשים הוא תופעה שניתן להסבירה כתוצר של מעמד האישה בחברה ותפיסתה כרכוש. הבנת מניעי הרצח על רקע כוונת הפרידה של האישה מן הגבר, דורשת התבוננות על מערך הגורמים אשר חוברים לתנאים של סיכון וכוללים, בין השאר, תלות רגשית עמוקה של הגבר באישה, תפיסת הפרידה כאיום קיומי והשקפות על מושגים כמו גבריות, רכושנות ואהבה. משום שזהויות מגדריות הן תוצר של הבניות חברתיות תלויות תרבות ושיח, השקפות אישיות על זהות מגדרית מוטבעות בחותם תרבותי עמוק.⁷ אך מהו בעצם תפקידן וחלקן של אמונות אלה בהסבר רצח בנות זוג? המאמר הנוכחי מבקש לבחון את המשמעויות המיוחדות לזהות גברית על-ידי רוצחי בנות זוגם ולדון בשאלת חותמה של התרבות בהבנת הרצח.

² Browne, Williams & Dutton, 1999; Campbell et al., 2007
³ Adams, 2007; Baker, Gregware & Cassidy, 1999; Dobash & Dobash, 2011; Wilson & Daly, 1998
⁴ שדמי, 2003
⁵ Alexander, 2012
⁶ Ben-Ze'ev & Goussinsky, 2008
⁷ ששון-לוי, 2011

רצח בנות זוג

הסוג הנפוץ ביותר של רצח בתוך המשפחה הוא רצח אישה בידי בן זוגה, שכן הסיכון להירצח הוא בעיקר סיכון של האישה: מחקרים מוקדמים דיווחו כי במרבית מדינות העולם, מספר הנשים הנרצחות בידי בני זוגן בהווה או בעבר גבוה בשיעור של פי 2 עד פי 5 ממספר הגברים הנרצחים בידי נשותיהם.⁸ מחקרים מאוחרים יותר מאששים נתונים אלה. כך למשל, בארצות הברית, על-פי קמפבל ועמיתיה,⁹ סיכוייהן של נשים להירצח בידי בני זוגן גבוה פי 9 מן הסיכוי שלהן להירצח בידי אדם זר, ושיעור הנשים הנרצחות בידי בן זוג גבוה פי 4 עד 5 משיעור הגברים הנרצחים בידי בת זוג.

גם בישראל רצח בן זוג הוא בעיקרו רצח של נשים בידי בני זוגן. על-פי נתוני המשטרה,¹⁰ בין השנים 1994-2004 נרצחו 146 נשים על-ידי בני זוגן, ממוצע של 14 נשים הנרצחות מדי שנה, אף כי הנתונים מצביעים על ירידה שחלה בין השנים 2005-2009 (בשנים אלה עמד הממוצע על 11 נשים שנרצחו מדי שנה בידי בני זוגן), בשנים 2010 ו-2011 עלה מספר הנרצחות (18 נשים נרצחו בשנת 2010 ו-19 בשנת 2011). נתונים אלה אינם כוללים את מספר הנרצחות על רקע של חילול כבוד המשפחה.

הבדלים בין גברים ונשים קיימים לא רק ברמת הסיכון להירצח אלא גם במניע: במקרים של רצח גברים בידי נשותיהם, המניע במרבית המקרים הוא הגנה עצמית.¹¹ משורה ארוכה של מחקרים שנערכו בארצות הברית, באוסטרליה, באנגליה, בקנדה ובניו-זילנד,¹² עולה כי רצח בנות זוג, סובב, במרבית המקרים, את הפרידה או את כוונת הפרידה של האישה מן הגבר. מחקרים שנערכו בישראל איששו גם הם את ההבחנה כי רצח זה הוא ברבים מן המקרים תגובה ישירה להחלטת האישה לסיים את מערכת היחסים עם בן זוגה.¹³

ההנחה כי יש לראות בחברה כמי שנושאת באחריות לתופעת האלימות כלפי נשים אינה חדשה, אלא מלכדת רבים מן ההסברים שהוצעו בעשורים האחרונים לתופעת האלימות כלפי נשים ורצח נשים בכלל זה. רצח בנות זוג מוצע להיות קצה הקרחון של אלימות וכפייה המופעלות כלפי נשים, הלוברות צורות שונות - פסיכולוגיות, כלכליות או פיזיות - וניתנות להבנה כתוצר של אפליית האישה והכפפתה לשליטה גברית בספרה הביתית והציבורית.¹⁴ באופן ספציפי יותר, שורשיה של האלימות הגברית כלפי נשים, כולל זו הקטלנית, נעוצה ברכושנות המינית הגברית (sexual male proprietariness) המשקפת את תפיסת הזכאות וההרשאה לשליטת הגבר על מה

⁸ Browne & Williams, 1993; Dobash, Dobash, Wilson & Daly, 1992

⁹ Campbell et al., 2007

¹⁰ בשן, 2011

¹¹ Campbell et al., 2007; Serran & Firestone, 2004

¹² Adams, 2007; Campbell et al., 2007; Dobash et al., 2007; Garcia, Soria &

Hurwitz, 2007; Websdale, 1999; Wilson & Daly, 1993, 1998

¹³ אדלשטיין, 2011; Ben-Ze'ev & Goussinsky, 2008; Elisha et al., 2010

¹⁴ Prieto-Carron, Thomson & Macdonald, 2007

שנתפס כשלו.¹⁵ "רכושנות מינית", על-פי תאוריית הרכושנות הגברית, היא מושג המציין "מצב נפשי הכולל לא רק אפיזודות של קנאה, אלא הנחה מוקדמת על זכותו של האדם להפעיל שליטה ולמנוע כל איום להשגת גבול".¹⁶ משום שמסרים תרבותיים מבנים את הזהות הגברית במונחי כוח ושליטה, יש לראות בחברה כמי שנושאת באחריות המרכזית לבעיית האלימות כלפי נשים.¹⁷

פיתוח משמעות הרכושנות הגברית מוצע גם בתפיסה הגורסת כי המוטיבציה לרצח נשים במערב אינה שונה מזו המניעה רצח נשים על רקע "כבוד המשפחה" במדינות מסורתיות. שתי התופעות גם יחד מוסברות ביחסים שבין כבוד-בושה-כעס. וביתר פירוט: משום שתפיסת הזכאות לשליטה באישה היא חלק מזהות גברית, גילויים של עצמאות או חוסר נאמנות נחווים כפגיעה בכבוד הגבר ומעוררים בושה. הבושה, שמקורה בתחושת הכישלון של יישום הקודים החברתיים, היא הטריגר לרצח האישה. תופעה זו, לטענת החוקרים, אינה ייחודית רק לחברות מסורתיות, אך בעוד בחברות מסורתיות מציית הרצח לנורמות הקהילה המכתיבות תנאים לפגיעה בכבוד ואופני פעולה נדרשים, הרי שבמערב, בהיעדר הלכות מוגדרות המכתיבות כללי התנהגות, פועל הגבר לבדו - כשופט וכתליין.¹⁸

אלא שהסברים אלו, המטילים את כל כובד המשקל על שליטה ורכושנות כחלק מזהות גברית, אינם מבהירים כלל מדוע כוונת הפרידה, דווקא היא ולא למשל חוסר נאמנות ממשית או מדומיינת או כל ניסיון אחר לערער על שליטת הגבר, עומדת ברקע של רבים ממעשי הרצח. תאוריית הרכושנות הגברית אינה מסייעת בהבנת הנסיבות המובילות לרצח זה, שהרי מרבית מקרי האלימות לא יסתיימו ברצח, וכוונת הפרידה של האישה מן הגבר האלים רק לעתים נדירות ביותר תוביל לרציחתה.¹⁹ יתר על כן, פרדוקסלי במידה מסוימת הוא גם הניסיון להציע הבנה לתופעה נדירה כמו רצח באמצעות מה שמוצע להיות מרכיבים של זהות גברית ורגשות טיפוסיים למערכות יחסים אינטימיות בכלל. בעוד בני זוג נפרדים זה מזה על בסיס יומיומי - רק מעט מאוד גברים ירצחו את בנות זוגם. וכך, בעוד הקשר הברור שבין פרידה לרצח חוזר ומתייצב במחקרים, "עדיין לא נענתה השאלה הבסיסית והיא: למה אנשים מסוימים יגיבו באופן קיצוני כל כך לחוויה המשותפת לרבים כל כך?"²⁰ נדמה שהתאוריות אשר פוסחות על הבנת ההקשר - על משמעות הפרידה מנקודת מבטו של הרוצח ועל מאפייני ההקשר האחרים שבתוכם ניתן להבין את משמעות הפרידה - אינן יכולות לענות על שאלה זו. לא מעט נעשה כדי לבחון מגמות ושינויים בשיעורי רצח בנות זוג וכדי לזהות את המנבאים הדמוגרפיים של התופעה ואת גורמי הסיכון שלה.²¹ אך רק מעט נעשה כדי

¹⁵ Adams, 2007; Baker et al., 1999; Dobash & Dobash, 2011

¹⁶ Wilson & Daly, 1998: 202

¹⁷ שדמי, 2003

¹⁸ Baker et al., 1999

¹⁹ Watt, 2008

²⁰ Browne et al., 1999: 72

²¹ לדוגמה ראו: Avakame, 1998; Campbell et al., 2007; Madkour et al., 2010

להבין את המניעים, הרגשות, הנסיבות, והדינמיקה של רצח בנות זוג מנקודת מבטם של הגברים שרצחו את בנות זוגם.²² המאמר הנוכחי, בהתבסס על ממצאי מחקר איכותני שנערך בקרב גברים שרצחו את בנות זוגם, מבקש להציע נקודת מבט נוספת להבנת התופעה באמצעות בחינת המשמעויות המיוחדות למושג הגבריות על-ידי אותם גברים, ודיון בשאלת האחריות החברתית הנגזרת מכך.

שיטת המחקר

מדגם

במחקר השתתפו 18 גברים אשר הורשעו ברצח בנות זוגם (15) או בניסיון לרצח (3) ומרצים את עונשם בבתי סוהר שונים ברחבי הארץ. הליך גיוסם בוצע על-ידי שירות בתי הסוהר ובהתאם לנהלי עריכת מחקר הקיימים במוסד. 12 מן הנבדקים נידונו למאסר עולם, השאר נידונו לתקופות מאסר של בין 9-14 שנים. גילם הממוצע של משתתפי המחקר בעת ביצוע הרצח היה 34 שנים: שמונה היו בשנות ה-20 לחייהם, ארבעה בשנות ה-30, ארבעה בשנות ה-40, ושניים היו בני למעלה מ-50. מרבית הנבדקים (11) הם בעלי השכלה של 12 שנות לימוד או יותר.

כלי המחקר

איסוף הנתונים נערך באמצעות ריאיון עומק מובנה למחצה בהתבסס על מדריך ריאיון. מדריך הריאיון שפותח הקיף מספר תחומי תוכן שנגזרו ממטרות המחקר. כל הראיונות הוקלטו (באישור שירות בתי הסוהר והאסירים עצמם) ותומללו.

ניתוח הנתונים

הראיונות נותחו במספר שלבים בהתאם להנחיות המתודולוגיה הפנומנולוגית.²³ שלבי הניתוח כללו זיהוי של מרכיבים רעיוניים ויחידות משמעות בכל ריאיון, קיבוצם לאשכולות של משמעות, וארגונם לקטגוריות ולתמות כלליות.

ממצאים ודיון

ניתוח הנתונים המוצג בהמשך מתמקד בהיבט ספציפי של הנתונים – תפיסת תכתיבי הזהות הגברית כפי שזו משתקפת בעדותם של המרואיינים והבנת משמעותם של המסרים החברתיים-תרבותיים הבונים אותה.²⁴

בין זהות גברית, תלות וחולשה

הזהות הגברית מופיעה כמושג רב-פנים. זהות גברית היא תרכובת של חוסן, כבוד, כוח ושליטה. היא מוגדרת במונחים של כוח המשמש כאמצעי להשגת מטרה אחרת כמו

²² Dobash & Dobash, 2011

²³ שקדי, 2003

²⁴ לניתוח נרחב יותר של ממצאי המחקר ובחינת המניעים, הכוונות, הרגשות והתהליכים המסבירים את הרצח, ראו Ben-Ze'ev & Goussinsky, 2008; Goussinsky & Yassour, 2002; גוסינסקי, Borochowitz, 2012

כבוד למשל. אך גבריות מוגדרת במונחים של כוח גם כמטרה בפני עצמה - הכוח הנגזר מבעלות על משאבים, הכוח הנגזר משליטתו של האדם על חייו. כך לדוגמה נתפסת הגבריות על-ידי אחד המרואיינים:

כמה שהיה לי קשה וכמה שעמדתי במצבים וכמה שדרכו עליי ומה שלא עשו בי ההורים וכל העולם, לא הראיתי לה לדקה קטנטונת שאני נשבר.

ש: למה? גאווה?

ת: הראיתי לה ש [...] תדעי לך שאם את הולכת עם גבר, תדעי לך שאת יוצאת עם גבר, לא עם בחורה, ואם את הולכת עם סתם סמרטוט, תדעי לך עם מי את הולכת. אמרתי לה: תראי אותי גבר עד הסוף, לא רק גבר בפנים, גם גבר בחוץ.

ש: גבר זה אדם שלא מראה שקשה לו, זה גבר?

ת: גבר זה מי שיכול למות בעד שלו, זה גבר בשבילי.

מתוך הציטוט עולות שתי משמעויות של גבריות. משמעות אחת מכוונת החוצה ומתייחסת לפנים החברתיים, הפומביים של האדם. הגבריות היא פסאדה של כוח וחוסן. מה שהאדם חווה בתוכו חשוב הרבה פחות ממה שהוא מציג לעולם. המרואיין, שלא "הראה לה" ולו לרגע שהוא נשבר - בלי קשר למה שחווה בפנים - עמד, לדעתו, במבחן הגבריות הקוראת לאדם להקרין חוזק, להיות "גם גבר בחוץ". הכוח והחוסן המוצגים לעולם בונים את הזהות החברתית ומתפקדים ככרטיס הביקור של מי שמבקש לקרוא לעצמו "גבר". להראות שקשה לך, להיות "סמרטוט", להיות "בחורה" - כל אלה הן הוויית תואמות של זהות אנטי-גברית. ה"גבריות", אם כן, אינה אוסרת את חוויית הקושי הפנימי. היא רק אוסרת על האדם לתת לה ביטוי ולשתף אחרים - כולל את בת זוגו - במצוקתו.

משמעות שנייה של גבריות היא של טוטליות בלתי מתפשרת הכרוכה בעולם מושגים, כמו "עד הסוף" ו"למות בעד שלו". הטוטליות הנגזרת מתפיסת הגבריות מכתובה את הטריטוריאליזם. על הגבר להילחם על מה ששייך לו, ועליו להיות בעל נכונות ללכת עד הסוף ולשלם את המחיר האולטימטיבי למען מטרות ראויות. הגבריות מנקודת מבטו, היא תסריט שאין בו מקום לפשרות. הזהות הגברית דוחה כניעה, אין בה מקום לויתורים, היא אינה מקבלת חולשה ואינה לוקחת שבויים.

אם כוח, כבוד ושליטה הם תמצית הגבריות וצידו ההכרחי של "הגבר", הרי שתלות, חולשה, אובדן שליטה, ופגיעה בכבוד הם בבחינת סטירת לחי לגבריות. משום שמרבית מקרי הרצח סובבים את כוונת הפרידה של האישה, הבנת משמעות הפרידה עבור הגבר חיונית לצורך הבנת זהות העצמי בתוך היחסים. כך תוארה בריאיון כוונת הפרידה של האישה על-ידי אחד הגברים:

אני מאמין שמה שקורה עם כל הסיפור הזה של רצח מאהבה, זה לא כל-כך אהבה, למרות שחושבים שזה אהבה. במקרה שלי, למרות שהרבה שנים חשבתי שאהבתי, וזה מתוך אהבה, היום אני לא מאמין בזה בכלל. זה יותר אובססיה. זה איזו תלות. אני לפחות ממש פיתחתי תלות. ברגע שהיא רצתה לנתק את הקשר, הרגשתי שכאלו לוקחים לי את האוויר. הייתי כל כך תלוי

שלא יכולתי פשוט לחיות בלעדיה. ככה הרגשתי. הרגשה מוטעית ולא נכונה אבל [...]

עוד אמר אותו מרואיין :

[...] אחרי שנפרדנו כבר, יום אחד היא אמרה לי שזהו, היא לא יכולה לסבול את זה יותר, לא יכולה לסבול אותי יותר. זה היה תהליך שנמשך [...] כל הזמן פחות פגישות ופחות פגישות, וסך הכל מה שהיינו עושים כשנפגשים זה מריבות, עד שהיא אמרה לי שנמאס לה. אני הייתי שבור לחלוטין ממש. הרגשתי כאילו זה האויר שלי, זה הדבר היחיד שמחזיק אותי. צפיתי שזה מה שיקרה, אבל לא הייתי מוכן לזה, לא הייתי מוכן לקבל את זה בשום אופן. ובטח לא במצב שהייתי בו.

ש : באיזה מצב היית?

ת : הרגשתי כאילו אני לא בן אדם, שאם אני בלעדיה, אני לא קיים, אין דבר כזה. שבעצם [...]

מציאות הכרתית כמו זו המתוארת בטקסט, כזו האומרת "בלעדייך-אני-כלום", כורכת בתוכה את היות האישה לא רק הדבר החשוב ביותר בעולמו של הגבר, אלא הדבר היחיד בעולמו. ומשום שהיא הדבר היחיד, חשיבותה עבורו אינה נשאבת מתוכה עצמה, מהיותה מי שהיא. היא נשאבת מעצם היותה. האישה אינה עומדת בתחרות עם ספקי משמעות אחרים. היא לבד שם, מועצמת בכוח רב. ברצונה תחייה וברצונה תמית. בעל כורחה היא אוחזת בעוצמה אינסופית. על כן גורלו בידיה.

משמעות הפרידה מן האישה אינה יכולה להיות מובנת במנותק מן ההקשר שיצר אותה. צמצום העולם לאדם אחד מתרחש במציאות של אובדנים. הוא מתהווה על רקע התרוקנות ממקורות אחרים של משמעות, משאבים של כוח וממרכיבי זהות כמו מטרות בחיים, תחושה של ערך, אחרים משמעותיים. בנסיבות כאלה מתפתחת תלות הנושאת אופי קיצוני. מה שהיה ואבד - פוער חלל. האישה, בתפקיד כל עולמו של הגבר, ממלאת חלל שהתפנה. להלן עדות אחרת המדגימה את משמעות הפרידה :

[...] אף פעם לא היה לי חוסר ביטחון כל כך עמוק שממש הייתי זקוק, מכור ליחס של האישה.

ש : תסביר לי מה זה אומר?

ת : שלא יכולתי לחיות, לא יכולתי לתפקד בלעדיה [...] לא היה לי מה לאבד. כל מה שהיה לי לאבד היה אותה, ואיבדתי את זה וזהו, ולא רציתי שום דבר אחר [...] וכאשר היא החליטה שהיא לא רוצה להיות יותר חלק ממני, לא נשאר לי כלום [...] השתמשתי בה כמקור לקיום כי לא היה לי שום דבר אחר.

פניה של חוויית התלות הקיצונית, כפי שהיא משתקפת מעדותו של המרואיין, הם פני הבלעדיות מחד, ופני ההזדקקות מאידך : בעולמו אין שום דבר פרט לה, והוא אינו יכול לחיות בלעדיה. כפל פניה של התלות הם פני הסיבה ופני התוצאה : משום שהאישה נתפסת כמקור קיום יחיד, היא הופכת תנאי לקיומו של הגבר, ונחווית כצורך פיזי למטרות הישרדות. עדות זו, כמו קודמתה, מבליטה את התלישות המצבית הממקמת

את האישה בעמדה של נושאת תפקיד. חשיבותה עבור הגבר נובעת מן הפונקציונליות שלה במציאות של אובדנים. תפיסת האישה כמקור יחיד של משמעות מחד גיסא, ותפיסת חוסר היתכנות של חיים בלעדיה מאידך גיסא, יוצרות מציאות שבה הפרידה נתפסת כבלתי אפשרית, כאובדן של מקור הקיום בהיעדר מקור קיום אחר.

ביחסים בהם צד אחד מבקש למנוע את עזיבת בן הזוג, החלוקה של כוח וחולשה היא חלוקה טבעה, משמע, חולשת הצד הדחוי היא מבנית. העדויות חולקות מכנה משותף משמעותי אחד: זהות העצמי בתוך היחסים היא זהות הצד החלש. כך תיאר זאת אחד המרואיינים:

הייתי קטן. הייתי ילד בתקופה ההיא. אולי אהבה ראשונה, רדפתי אחריה. אני בעצמי, סליחה על הביטוי, לא הייתי גבר איתה. אני לא הייתי גבר. אני חושב על עצמי, איך הייתי מגיב, הייתי כמו [...] כמו סמרטוט, סמרטוט, אשכרה. הייתי לא גבר, בכלל לא גבר. לא יודע מי הייתי, לא יודע מה הייתי בתקופה ההיא, לא האדם שמכירים אותו, לא האדם הזה.

במבט לאחור צובע המרואיין את זהות האדם ההוא "בתקופה ההיא" בצבע יסוד אחד. הדמות אשר מנקודת מבטו מתייגת אותו במערכת היחסים, היא דמותו של ה"סמרטוט", דמות המסומנת כקוטבית לזהות גברית. ההתנהגויות הבונות את משמעות היות האדם "בכלל לא גבר" כוללות הן את ביטול העצמי והן את כפיית העצמי. השתיקה שלו מחד גיסא והרדיפה אחריה מאידך גיסא מבססות את הזהות חסרת הערך במונחים של אובדן כבוד ואובדן גבריות. גבריות וכבוד הם מהויות שלובות. אובדן האחד הוא גם אובדן השני.

בעוד עדותו של המרואיין הקודם התמקדה בתיאור חולשתו שלו, ההתבוננות המוצעת על-ידי המרואיין הבא מתמקדת בכוחה של האישה. בנייתו מערך הכוחות, הדמות והרקע משתנים לחילופין, אך גם כאשר חולשת הגבר עוברת לרקע, היא אינה נעלמת שכן כוח וחולשה הם משחק "סכום אפס": כוחו של צד אחד שווה לחולשת הצד השני. הציטוט הבא מדגים זאת. אילו הייתה בת הזוג דוחפת אותו לקבל טיפול, אומר המרואיין, סביר שהרצח היה נמנע.

אני חושב שבמקרה שלי, אם היא הייתה עושה, אם היא הייתה דוחפת אותי, כי לה יש את הכוח במצב הזה [...] כי בעצם כל מה שהיא תגיד אני אעשה. זה בעצם המקרה, שכל מה שהיא תגיד [...]

מהות היחסים, טען המרואיין, סובבת את מערך הכוחות הבלתי סימטרי, את היות האישה בעלת הכוח "במצב הזה" - מצב שבו הגבר נזקק לה, תלוי בה ויעשה הכול כדי למנוע ממנה לעזוב אותו. הגבר הנתון "במצב הזה" ממוקם בעמדת חולשה, למעשה - בעמדת כניעה. כך תיאר זאת מרואיין אחר:

נראה לי שהיא [...] מה שהיה מעניין ביחסים שלנו, שתמיד יש [...] בגלל שאני רצחתי אותה, תמיד יש מסגור כזה של גבר שמתעלל באישה, אבל במקרה הזה, ברמה הרגשית היא היתה האדם היותר יציב, היא באה מסביבה יציבה יותר,

וזה הייתי אני שהייתי תלוי בה רגשית, זה הייתי אני ששיעבדתי את עצמי למצב כזה [...] שהאמנתי שאני לא אוכל לתפקד אם אני לא אהיה בקשר איתה.

הגדרת הכוח שלו אינה פיזית. משמעות המושג כוח, כפי שהוא משתקף בטקסט, מתייחסת לכוח שאדם שואב מעצמו וממשאבי תמיכה בסביבתו. כוח נטען כאן במשמעות של יציבות רגשית, סביבה מגבה, ביטחון, עצמאות, אי-תלות. היא, שניחנה בכל אלה, הייתה בעמדת כוח. הוא, שהיה חסר את כל אלה וניסה בכל מאודו לשאוב אותם ממנה, היה בעמדת חולשה.

אימת הפרידה כרוכה באופן טיפוסי בשני דפוסים של התנהגות: האחד הוא דפוס השליטה, השני הוא דפוס הריצוי. הראשון מתאפיין בכוחנות וכרוך בניסיונות של כפייה ואילוץ, השני מתאפיין בריצוי, בציות ובנתינה הנחוות לעתים כהתבטלות עצמית. הכוחנות שבאה לידי ביטוי בדפוסי ההתנהגות של הגברים כלפי בנות הזוג, עומדת בסתירה מהותית עם האופן בו תופסים הגברים את מקומם בתוך מערך הכוחות הזוגי. בעיני עצמו, השולט הוא נשלט, בעיני עצמו הבריון הוא סמרטוט. אובדן הכוח נחוה במונחים של פגיעה בכבוד, ולא פחות מכך, פגיעה בגבריות. הוא שזור ברגשות של בושה, השפלה וכעס.

למרות מהותם ההופכית לכאורה של דפוסי ההתנהגות, שניהם צומחים מאותו מקום עצמו. גם כפיית העצמי וגם הנכונות לביטול העצמי, יסודם בתחושת ההזדקקות. כאשר האישה נתפסת כמי שמחזיקה בידיה את גורלו של הגבר, הוא יעשה הכל כדי להבטיח את קיומה בחייו. הוא יהיה כוחני ומאיים מצד אחד ויהיה עפר לרגליה מצד שני. הוא ינסה לרצות ולפייס אותה והוא ינסה לשלוט בה באותו אופן בו מבקש האדם לשלוט על מקור קיומו ולהבטיח את המשכיותו.

ש: ובמשך אותה תקופה עבר לך בראש "אני לא אתן לה לעזוב אותי?"

ת: לא עבר לי בראש בדיוק בצורה הזו של אני-לא-אתן-לה-לעולם, אלא אני אעשה הכול כדי שהיא לא תעזוב אותי. והייתי מוכן באמת לעשות [...] לא יודע, הכול.

אחת המסקנות המרכזיות העולות מן המחקר היא שהטלת כובד המניע כולו על "רכושנות גברית" לוקה בפשטנות וחלקיות באשר היא מתעלמת ממכלול התהליכים האחרים, הנוגעים לתפיסת המציאות, לתפיסת הזוגיות ולתפיסת העצמי, המבנים את חוסר מוכנותו של הגבר להשלים עם הפרידה מן האישה. הממצאים מורים כי זרע הפורענות, בחלק משמעותי ממקרי הרצח, נעוץ בתחושת התלות הרגשית החזקה של הגבר באישה, תלות אשר נחוות כאהבה, אלא שבפועל הופכת את האישה לבת ערובה להמשך זהותו כמוכרת לו ויכולת הגדרתו העצמית של מי אשר "בלעדיה הוא בעצם כלום". בעל כורחה ושלא בטובתה מועצמת האישה בכוח רב.

חולשתו של הגבר המצוי בעמדה של תלות, היא מקור להשפלה. מן העדויות עולה כי החולשה נחוות כפגיעה בכבוד, כגבריות רמוסה, והיא שזורה ברגשות של בושה, השפלה וכעס. בעוד שני המינים אינם חסינים בפני משמעותה של דחייה

רומנטית, החולשה שבתלות, ההשפלה שבדחייה, מאיימות יותר על זהותם החברתית של גברים. בחברה המזהה גבריות עם כוח, יש להסתיר חולשה. בנקודה זו ממש בא לידי ביטוי הטבע המגדרי של הרצח. תלות רגשית אינה תלוית מין, אך הפרשנות על מושגים כמו כבוד, כוח וחולשה - היא כן תלוית מין. תחושת האובדן של מי שמבסס את זהותו ואת משמעות חייו על קיומו של אדם אחר, אינה תלוית מין. אך בחברה המתגמלת גברים על כוח, כבוד ושליטה, בחברה כזאת, פגיעות וחולשה הן מהויות אנטי גבריות בעליל. התלות היא עמדת חולשה והחולשה היא מקור לבושה. הבחירה שלא לוותר, הנחישות להילחם על מה ששייך לי עד אשר ייקוב הדין את ההר, תואמות יותר את תכתיביה של הזהות הגברית.

הטענה כי מעשה הרצח נטוע בתפיסת הזכאות הגברית לשליטה על מה שנתפס כשלו, מניחה כי נשים נתפסות כרכוש וכי רצח בת הזוג מבוצע בשם עקרון הבעלות, עיקרון המובנה תרבותית ומשקף את מערכת הערכים החברתית ואת מעמד האישה במרחב הציבורי והפרטי. אך אם הרצח מוטבע בחותמה של חברה פטריאכלית, הרי שחותם זה בא לידי ביטוי בזיהוי של גבריות עם הוויה או מהות שאינה יכולה להכיל בתוכה שבר או חולשה. הטבע המגדרי של הרצח נטוע אפוא לא בהתאמה למיקום המסורתי של גברים ונשים בחברה, אלא דווקא במה שנתפס כחוסר התאמה, כהיפוך תפקידים.

בין אהבה, רכושנות ותפיסות של שייכות

כמו השקפות על גבריות, גם השקפות על אהבה וזוגיות הן אישיות בה במידה שהן מסומנות בטביעות אצבע תרבותיות. אהבתם של גברים רוצחים, כפי שהיא משתקפת מן העדויות, היא אוצר בלום של סתירות: אידיאל האהבה מצוי בהתנגשות מתמדת עם מציאות האהבה. הדאגה לבת הזוג, המתבקשת מתסריט האהבה, היא בפועל דאגה לעצמי ועיוורון כלפיה. הנתינה אינה באה עם התחשבות בצד המקבל. תפיסת האהבה כנצחית, כבלתי ניתנת לדעיכה וכחסינה מפני כל איום, מתייצבת אל מול כוונת הפרידה של האישה. הפטרונון הגברית של מי שרואה עצמו כבעל הכוח היא בפועל הוויה של תלות וחולשה. ההגנה והשמירה המתחייבות מהגדרות האהבה מקבלות צורה של רדיפה, כפייה, איום ופגיעה. הנכונות המוצהרת למות למען האהבה מתורגמת לקיפוח חיי האהובה. בת הזוג האהובה היא האדם החשוב ביותר בחייהם של הגברים, אך במציאות המתהווה, לא בת הזוג, אלא אהבת הגבר אליה, מקבלת חשיבות עליונה. האהבה היא חזות הכול. האישה עצמה, על אישיותה ורצונותיה, הופכת בלתי חשובה. היא נעדרת ממשחק האהבה.

באופן מעשי, ובהקשר של האהבה המסוימת - האישה שרצחו - באות לידי ביטוי הפגיעות העצומה הכרוכה באהבה, התלות הרגשית באישה ותפיסת הפרידה כאיום קיומי כמעט. הן אלו המניעות, כפי שכבר תואר, התנהגות קוטבית: כוחנית, כופה ומאיימת מצד אחד, ומתבטלת מן הצד השני. אהבתם אליה היא גם עיוורונם כלפיה. הנכונות לעשות הכול כדי להשיב אותה, כדי שלא תלך, מתעלמת ממנה.

רצונותיה וצרכיה הופכים משניים ומתפקדים למעשה כאיום שיש לנטרל. במערך הכוחות של הזוגיות בולטים חולשת הגבר ודימויו העצמי המרוסק. הכעס על האישה, בין שהוא מחובר לקנאה ובין אם לאו, מופיע בחלק נכבד מן העדויות. הוא מופיע עם הפגיעות והתלות, עם הנתינה, עם ההשפלה.

בחלק מן העדויות בולטים הפטרונות והבעלות כמוטיבים מרכזיים. הפטרונות צומחת מתוך הקטנת האישה לממדים של תינוק הנוקק לגידול, הגנה וטיפול. הבעלות מסופקת לגבר כזכות בסיסית באוצר התכתיבים התרבותיים של גבריות. הזהות הגברית מכתיבה את הטריטוריאליזם, כלומר, על הגבר לשמור על מה ששייך לו. אך הבעלות על האישה - תפיסתה כשייכת לו - נטועה בה כהנחת יסוד. ולמרות כל האמור לעיל, האם ניתן לטעון כי אהבתם, להלכה ולמעשה, של הגברים שרצחו את בנות זוגם אוצרת בתוכה רכושנות חריגה?

בבסיס הקנאה הרומנטית עומדת תפיסת השייכות: האדם חווה איום לאובדן של דבר שהוא שלו, שהוא בבעלותו.²⁵ ומשום שהקנאה משקפת את החשש של המקנא מפני אובדן של משהו ששייך לו לטובת אדם אחר, הרי שקנאה רומנטית מכילה בתוכה את ההנחה שיש לנו זכויות כלשהן על האחר.²⁶

כאשר זוג בא בברית הנישואין, הוא מבסס את תפיסת השייכות, על זכויותיה וחובותיה, באמצעות גושפנקה חוקית. אך בעוד הגדרת היחסים במונחים של שייכות היא חלק ממשמעותה היומיומית של זוגיות ומן ההבנה הרחבה והמקובלת אודות יחסי אהבה, הרי שתפיסת האחר במונחים של "האדם שלי" (בעלי, אשתי), מגדירה מעצם קיומה מרחב אפור ומתעתע, רווי סתירות. מושגים כמו "רכושנות" או "בעלות" בונים קונוטציה המערערת על הלגיטימציה הכה מובנת מאליה של זכות השייכות. בעלות מתקשרת לרכוש. אך שייכות היא ממד אינטגרלי של זוגיות, ואילו תפיסת האחר כשייך לי היא העומדת ביסוד הקנאה.

מה מגדיר את המעבר בין הנורמטיבי לחריג, בין שייכות לגיטימית לרכושנות בלתי לגיטימית הנגועה בקונוטציה נוסח "תפיסת האישה כרכוש"? האם יש מינון ל"בעלות נכונה"?

אופן התייחסותם של בתי המשפט לפשעים המבוצעים על רקע של חוסר נאמנות מינית, מבליט עוד יותר את הקושי לסמן נקודת גבול בין זכויות לגיטימיות ובלתי לגיטימיות בתפיסת בן הזוג כ"שלי". הנכונות חוצת התרבויות של בתי המשפט להתייחס לאלמות על רקע בגידה מינית כאל אקט של אובדן שליטה,²⁷ משקפת את ההכרה החוקית והמשפטית בזכויות האדם על מה ששייך לו, ואת ההבנה לכך שחילול הזכויות צפוי להצית השפלה, קנאה וזעם עצום ובלתי נשלט. בתפקידו כנשיא בית המשפט העליון קיבל אהרון ברק את ערעורו של רוצח אשתו ומאהבה ונימק זאת בדבריו על "דמו הרותח" של הישראלי המצוי או הישראלית המצויה הרואה את בן או

²⁵ Lazarus & Lazarus, 1994

²⁶ בן זאב, 2001

²⁷ Dick, 2009; Wilson & Daly, 1998

בת הזוג במעשה הבגידה. ההקלה בדינו של רוצח אשתו ומאהבה נוכח "דמו הרוחח" של הבעל הנבגד, היא אמירה לגבי זכויות הבעלות ולגבי משמעות הפרתן של זכויות אלה. ההקלה בדינם של "רוצחי הקנאה" אינה מותנית, כיום לפחות, בזהותם המגדרית. הטענה כי מערכות החוק והמשפט בתרבויות השונות מספקות גושפנקה לרכושנות הגברית כאשר הן מתייחסות לחוסר נאמנות מינית במונחים התואמים לפגיעה ברכוש ולהשגת גבול,²⁸ מבוססת על ההנחה כי הרכושנות והבעלות קיימות אפריורית כחלק ממשמעותה של גבריות. ההשפלה, הפגיעה בכבוד, הפגיעה בגבריות, האגרסיביות כאמצעי לשיקום הדימוי החברתי - כל אלה נחשבות לתוצרי הדחייה עבור גברים. גם התנהגותם של גברים בהקשר זה - ההתעקשות, הרדיפה, חוסר הנכונות לוותר - אינה נטולת לגיטימציה חברתית.

חווית האוהב הדחוי נתמכת על-ידי גוף משמעותי של חכמה תרבותית ותסריטים חברתיים המשקפים את ההבנה שהצלחה מושגת על-ידי התעקשות. ריכוז רב של מסרים המועברים באמצעות סרטים, ספרים ושירים, כולם מנקודת מבטו של האוהב המושב ריקם, בונים את ההכרה שהמטרה תושג באמצעות סירוב לקבל את הדחייה והתעלמות ממסרים בלתי מעודדים.²⁹

בעוד אין מקום לטעון כי ההתייחסות המשפטית מעבירה מסר לגבי נסיבות של רצח מוצדק, אין גם מקום להתעלם מכך שהיא מעבירה מסר לגבי זכויות הבעלות של בני זוג האחד על השני. ההבנה ל"דם הרוחח" וההקלה בדין מתפקדות כדי לשקף מוסכמה חברתית, אך בה בעת מספקות לה לגיטימציה המסייעת להנציחה. בתוך המרחב האפור והמתעתע של משמעות השייכות הזוגית, קשה לסמן גבולות ברורים המבחינים בין תפיסת שייכות נורמטיבית מזו המוגדרת בספרות "תפיסת האישה כרכוש". ההתייחסות המשפטית תורמת אף היא את חלקה לטשטוש הגבולות. הבנת הרצח כעדות לרכושנות חריגה, היא בבחינת מפלט המתחמק מן הצורך להתמודד עם סימון הגבולות ועם משמעות הקיום השגרתי והיומיומי של זכויות הבעלות שחווים בני זוג האחד כלפי השני.

סיכום

מסקנת המחקר הנדון היא שאחריות החברה לתופעת האלימות כלפי נשים, בכלל זה אלימות קטלנית, הנה תוצאה של גורמים תרבותיים, מוסדיים וחברתיים התורמים לחוסר השוויון בין המינים ולאמונות מושרשות בעליונותו של הגבר.³⁰ הבנת מכלול הגורמים, הנסיבות והתנאים המצמיחים את הפוטנציאל לרצח בנות זוג הם מעבר למטרות מאמר זה. עם זאת, פענוח ההקשר שבתוכו מבשיל רעיון הרצח עד לנקודת מימוש, מורה כי הבנת המוטיבציה העומדת מאחורי המעשה במונחים של "רכושנות גברית" היא חלקית ופשטנית. רצח בנות זוג הוא תוצאה של חבירת גורמים הכוללים

²⁸ Shackelford, Buss & Peters, 2000

²⁹ Baumeiter & Dhavale, 2001

³⁰ שדמי, 2003; Alexander, 2012

את מאפייני הפרט, מאפייני היחסים והשקפות על מושגים כמו אהבה, שייכות, גבריות ונשיות, השקפות שהן אישיות בה במידה שהן תרבותיות. חותמה של התרבות בא לידי ביטוי בזיהוי של גבריות עם הווייה או מהות שאינה יכולה להכיל בתוכה קושי או חולשה. הטבע המגדרי של הרצח, לפיכך, נטוע לא בהתאמה למיקום המסורתי של גברים ונשים בחברה, אלא דווקא במה שנתפס כחוסר התאמה, כהיפוך תפקידים.

רשימת מקורות

- אדלשטיין, א' (2011). **רצח בנות זוג בישראל: היבטים תיאורטיים ואמפיריים**. באר-שבע: אוניברסיטת בן-גוריון.
- בן זאב, א' (2001). **בסוד הרגשות**. תל-אביב: זמורה ביתן.
- בשן, ע' (2011). מכורים לנשים. **מראות למשטרה: ביטאון משטרת ישראל**, 238, 3-8.
- גוסניסקי, ר' (2002). **הכתובת היתה על הקיר! המשמעויות המיוחדות לרצח נשים על ידי גברים שרצחו את בנות זוגם**. עבודת גמר לקבלת תואר דוקטור לפילוסופיה. אוניברסיטת חיפה.
- שדמי, א' (2003). לקראת תפיסה אחרת של אלימות גברים נגד נשים: אחריות החברה והמדינה. **בטחון סוציאלי**, 64, 5-44.
- שקדי, א' (2003). **מילים המנסות לגעת: מחקר איכותני - תיאוריה ויישום**. תל-אביב: רמות.
- ששון-לוי, א' (2011). נשים בצבא מקצועי: ההשלכות המגדריות של המעבר לצבא מקצועי בישראל. **המרחב הציבורי, כתב עת לפוליטיקה וחברה**, 5, 73-91.
- Adams, D. (2007). *Why do they kill: Men who murder their intimate partners*. Nashville, TN: Vanderbilt University Press.
- Alexander, E.G. (2012). *State responsibility and international human rights : A case of domestic violence against women in Norway*. University of Oslo. available at <https://www.duo.uio.no/handle/10852/35938>
- Avakame, E.F. (1998). How different is violence in the home? An examination of some correlates of stranger and intimate homicide. *Criminology*, 36, 601-632.
- Baker, N.V., Gregware, P.R., & Cassidy M.A. (1999). Family killing fields: Honor rationales in the murder of women. *Violence Against Women*, 5(2), 164-184.
- Baumeiter, R.F., & Dhavale, D. (2001). Two sides of romantic rejection. In: M.R. Leary (Ed.), *Interpersonal rejection*. Oxford: Oxford University Press.
- Ben-Ze'ev, A., & Goussinsky, R. (2008). *In the name of love: Romantic ideology and its victims*. Oxford, UK: Oxford University.
- Browne, A., & Williams, K.R. (1993). Gender, intimacy, and lethal violence: Trends from 1976 through 1987. *Gender & Society*, 7, 78-98.
- Browne, A., Williams, K.R., & Dutton, D.G. (1999). Homicide between intimate partners: A 20-year review. In: M.D. Smith & M.A. Zahn (Eds.), *Homicide: A sourcebook of social research* (pp. 149-164). Thousand Oaks, CA: Sage.

- Campbell, J.C., Glass, N., Sharps, P.W., Laughon, K., & Bloom, T. (2007). Intimate partner homicide: Review and implications of research and policy. *Trauma Violence & Abuse, 8*, 246-269.
- Dick, C. (2009). *A tale of two cultures: Intimate femicide, cultural defenses and the law of provocation*. Paper prepared for presentation to the Annual Meeting of the Canadian Political Science Association. Ottawa, Ontario.
- Dobash, R.E., & Dobash, R.P. (2011). What were they thinking? Men who murder an intimate partner. *Violence Against Women, 17*, 111-134.
- Dobash, R.E., Dobash, R.P., Cavanagh, K., & Medina-Ariza, J. (2007). Lethal and nonlethal violence against an intimate female partner: Comparing male murderers to nonlethal abusers. *Violence Against Women, 13*, 329-353.
- Dobash, R.P., Dobash, R.E., Wilson, M., & Daly, M. (1992). The myth of sexual symmetry in marital violence. *Social Problems, 39*, 401-421.
- Elisha, E., Idisis, Y., Timor, U., & Addad, M. (2010). Typology of intimate partner homicide: Personal, interpersonal, and environmental characteristics of men who murdered their female intimate partner. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 54*, 495-516.
- Garcia, L., Soria, C., & Hurwitz, E.L. (2007). Homicides and intimate partner violence: A literature review. *Trauma, Violence, & Abuse, 8*, 370-383.
- Goussinsky, R., & Yassour-Borochowitz, D. (2012). I killed her, but I never laid a finger on her – A phenomenological difference between wife-killing and wife-battering. *Aggression and Violent Behavior, 17*(6), 553-564.
- Lazarus, R.S. & Lazarus, B.N. (1994). *Passion and reason: Making sense of our emotions*. New York: Oxford University Press.
- Madkour, A.S., Martin, S.L., Halpern, C.T., & Schoenbach, V.J. (2010). Area disadvantage and intimate partner homicide: An ecological analysis of North Carolina counties, 2004-2006. *Violence and Victims, 25*, 363-377.
- Prieto-Carron, M., Thomson, M., & MacDonald, M. (2007). No more killings! Women respond to femicides in Central America. *Gender and Development, 15*(1), 25-40.
- Serran, G., & Firestone, P. (2004). Intimate partner homicide: A review of the male proprietariness and the self-defense theories. *Aggression and Violent Behavior, 9*, 1-16.
- Shackelford, T., Buss, D., & Peters, J. (2000). Wife killing: Risk to women as a function of age. *Violence and Victims, 15*, 273-282.
- Watt, K.A. (2008). Understanding risk factors for intimate partner femicide: The role of domestic violence fatality review teams. In: A.C. Baldry & F.W. Winkel (Eds.), *Intimate partner violence prevention and intervention: The risk assessment and management approach*. NY: Nova Science Publishers.

- Websdale, N. (1999). *Understanding domestic homicide*. Boston, MA: Northeastern University Press.
- Wilson, M., & Daly, M. (1993). Spousal homicide risk and estrangement. *Violence and Victims*, 8, 3-16.
- Wilson, M., & Daly, M. (1998). Lethal and nonlethal violence against wives and the evolutionary psychology of male sexual proprietariness. In: R.E. Dobash & R.P. Dobash (Eds.), *Rethinking violence against women* (pp.199-230). Thousand Oaks, CA: Sage.

